

STRATEGII DE DEZVOLTARE A COMPETENȚEI DE LECTURĂ

Lungu Angela, profesor de limba și literatura română
Liceul de Creativitate și Inventică „Prometeu - Prim”

Perioada pe care o traversăm impune activități educaționale ce urmăresc pregătirea elevilor pentru viață, pentru rezolvarea creativă a problemelor care există și care abia urmează să se contureze. Pentru ca elevul modern să corespundă timpurilor moderne, trebuie să fie instruit să observe lumea, să pună întrebări, să o descopere, să se integreze armonios în societate, să învețe a lua decizii importante, a construi relații cu cei din jur etc. În acest sens, dezvoltarea competenței lectorale este condiția *sine qua non* a dezvoltării competențelor specifice ale disciplinelor școlare și ale celor cheie pentru transformarea elevului într-un cetățean activ.

Deși nu e formulată drept o competență-cheie, competența de lectură este definită foarte clar în toate documentele reglatoare ale disciplinei Limba și literatura română: „Competența lectorală rezidă în capacitatea de a citi adecvat orice text, a-l înțelege și a-l interpreta prin actualizarea informațiilor exterioare acestui text (de viață cotidiană, istorie, geografie, științe) și, nu în ultimul rând, prin uzul unui instrumentar de teorie literară. Acest set de competențe pornește de la elementara capacitate de a citi coerent orice e scris în limba română și implică o gamă largă de operații intelectuale, asigurate (în etapa școlarizării) de activități didactice, prin care textul este înțeles nu doar la suprafața informației, ci și ca o țesătură de semne, idei și imagini” [12, p. 9].

Competența de lectură a constituit obiectul de studiu a numeroși exegeți, cadre didactice; s-au propus teorii, s-au implementat concepte, s-au validat strategii. Dezvoltarea competenței de lectură rămâne însă o problemă mereu deschisă. Necesitatea stringentă de revenire asupra acestei teme mult cercetate se explică prin faptul că atât în Republica Moldova, cât și în țări mult mai dezvoltate, puteri economice mondiale, se atestă o scădere evidentă a motivației pentru lectură, a comprehensiunii textului citit, crește numărul de analfabeți funcționali: elevi de 15 ani eșuează în atingerea nivelului doi de competență (care să asigure condiția de cetățean activ) în toate cele trei dimensiuni: „recuperarea informației”, „interpretarea textelor”, „reflecția și evaluarea” (testul PISA). Cu toate că știe să citească, elevul nu e capabil să identifice în text informația cerută, întâmpină probleme la formularea ideii principale, nu poate raporta textul la experiența personală.

Deși Republica Moldova s-a clasat pe locul 55 la testarea PISA 2015, comparativ cu 2009, s-a atestat o creștere cu 28 de puncte, fapt ce ne îndreptățește să credem că, aplicând metode, tehnici didactice adecvate, „înarmându-i” pe elevi cu

strategii de citire, încurajându-i, implicându-i, putem să-i ghidăm spre dezvoltarea competenței de literație și formarea cititorului activ pe parcursul întregii vieți.

Pentru motivarea lecturii de plăcere, este important, în calitate de profesor, să determinăm atitudinea elevilor față de lectură, preferințele literare/nonliterare ale elevilor, timpul acordat citirii. Analiza datelor unui asemenea chestionar permite ajustarea listei de lecturi astfel încât aceasta să includă și domeniile de interes ale elevilor, să respecte principiile relevanței, al accesibilității, al atractivității.

Pentru a stabili zonele de interes ale elevilor care nu citesc bibliografia recomandată, am studiat preferințele lor de lectură, menționate la întrebarea „Ce îți place mai mult să citești?” Am identificat faptul că sunt pasionați de religia, tradiția, cultura, dezvoltarea politică, economică, sistemele educaționale din Extremul Orient, aspectele dezvoltării personale, ceea ce m-a determinat să proiectez o serie de ateliere de lectură care să le ofere oportunitatea de a prezenta temele lor preferate, a-și crește stima de sine.

Deoarece calculatorul ocupă un loc important în viața elevului modern, am integrat în activitățile educaționale resursele digitale, care să schimbe perspectiva elevilor cu privire la utilizarea calculatorului, acesta devenind un instrument de învățare, nu doar un mijloc de distracție.

De asemenea, pentru construirea unui demers didactic eficient, este foarte importantă diagnosticarea nivelului de competență lectorală (LiFT 2 [7]). Acest chestionar permite identificarea elevilor capabili de performanță în domeniul lecturii, a nevoilor de dezvoltare a acestora, pentru ca profesorul să-i orienteze în selectarea textelor și extinderea orizontului de lectură.

Diagnosticarea elevilor cu nivel scăzut de literație implică abordarea unei instruirii individualizate și diferențiate. Profesorului îi revine rolul de a determina motivele lipsei de comprehensiune a textului: elevul nu înțelege toate cuvintele; nu are vocabular suficient; îi lipsesc cunoștințele legate de caracteristicile diferitelor tipuri de text; îi lipsește vocabularul specific disciplinei; nu are cunoștințe anterioare specifice disciplinei; nu înțelege sintaxa textului; îi lipsește motivația și de aceea nu se concentrează asupra înțelegerii celor citite.

Identificând cauzele obiective ale dificultăților comprehensiunii textului, profesorul va recurge la strategiile didactice menite să faciliteze înțelegerea lecturii, să îl ajute pe elev să descopere și să se descopere, prin variate forme de organizare: activitate frontală, în pereche, în grup sau individuală.

Experimentând diferite strategii didactice în vederea dezvoltării competenței de lectură, am identificat patru direcții care se completează și se armonizează: a)

consolidarea ethosului școlar; b) organizarea lecțiilor de literatură respectând modelul: prelectură, lecturi succesive, postlectură; c) abordarea literaturii din perspective inter- și transdisciplinare; d) instruirea diferențiată, organizarea Cercului de Excelență, a consultațiilor individuale. În continuare, voi exemplifica pentru fiecare direcție o metodă/tehnică de lucru care a și-a confirmat eficiența în dezvoltarea competenței de lectură.

a) Ethosul școlar este unul extrem de important, care merită o abordare aparte, dat fiind faptul că de natura relațiilor profesor-elev, elev-elev depinde climatul contextului în care se realizează învățarea. Pentru dezvoltarea plăcerii de a citi, consolidarea relațiilor de parteneriat cu părinții, cu librăriile, cultivarea valorilor general-umane, dezvoltarea competențelor specifice, utilizez metoda nonformală: *traseul didactic– călătorie la librărie*.

Organizat la începutul anului școlar, momentul poate deveni dominant în motivarea pentru lectură, pentru construirea/consolidarea ethosului școlar: acea încredere reciprocă a elevului și a profesorului că alcătuiesc o echipă, colaborează, se respectă.

Precondiții: acordul părinților pentru procurarea unei cărți din lista de lecturi; colaborarea cu librării pentru a asigura numărul necesar de cărți cu același titlu/din aceeași colecție/la același preț, pentru a informa elevii, a răspunde la întrebări; colaborarea cu profesorul de istorie; telefon mobil, aparat de fotografiat.

Vizita la librărie a fost completată de alte câteva sarcini: la deplasarea pe jos, elevii au notat numele străzilor, numărul intersecțiilor dus - întors. Profesorul de istorie care a însoțit clasa le-a povestit elevilor despre clădirile-monument de pe traseu. La librărie, elevii au făcut cunoștință cu noile apariții editoriale, au luat interviu librarului cu privire la cea mai scumpă carte din magazin, cea mai vândută, cele mai solicitate de adolescenți, au procurat cărți.

La revenirea în sala de clasă, au scris o dedicație pentru colegul de bancă, și-au dăruit reciproc cartea. Pentru abordarea interdisciplinară, împărțiți în 4 grupe, au prezentat itinerarul parcurs în scheme, desene, fotografii, s-au documentat și au realizat prezentări electronice despre personalitățile menționate. Activitatea prezintă un mare grad de atractivitate pentru elevi, devine memorabilă, emoționantă, contribuie totodată la dezvoltarea competențelor-cheie.

Pentru a consolida ethosul școlar, experiența pedagogică a confirmat necesitatea anunțării listei de lecturi suplimentare înaintea vacanței de vară, discutarea cu elevii a

graficului de prezentare a cărților, orientarea înainte de lectură spre temele ce urmează a fi abordate în cadrul atelierelor de prezentare a operei literare.

b) Receptarea textului literar. Prelectura. Cercetătoarea Alina Pamfil, în „Didactica literaturii. Reorientări”, accentuează cele trei etape esențiale în receptarea textului literar: prelectura, lectura propriu-zisă (lecturile succesive) și postlectura. Teoriile moderne despre rolurile cititorului m-au determinat să reevaluez receptarea textului literar, pentru a facilita întâlnirea elevului cu opera, în special, organizarea prelecturii. Strategiile didactice utilizate vizează formularea orizontului de așteptare al cititorului, referirea la detaliul biografic al autorului ca punct de plecare pentru opera literară, explicarea contextului social-istoric în vederea motivării elevului pentru lectură, a asigurării comprehensiunii operei literare.

Pentru poezia lui Lucian Blaga „Izvorul nopții”, la *prelectură*, am utilizat următoarele strategii: *citare*; comentarea termenilor-cheie: *iubire, haos, lume nouă; scrierea liberă*: elevii definesc *iubirea* utilizând unul dintre cuvintele învățate/actualizate la lecțiile anterioare (*revelație, augustă, miracol, a jindui, paroxistic*); *lectura SINELG* a articolului despre lumină din dicționarul de simboluri (material adaptat, prezentat ca fișă pentru fiecare elev); *clusteringul* ipostazelor luminii, care a constituit un suport pentru elevi în interpretarea semnificațiilor simbolice ale „luminii” din poezia „Izvorul nopții”. Secvența din epistola lui Lucian Blaga către Cornelia Brediceanu a facilitat formularea orizontului de așteptare și înțelegerea textului – provocare pentru elevii cl. a VIII-a.

Pentru o mai bună percepere a mesajului cărții „Eu sunt Malala” de Malala Yousafzai, am utilizat metoda *vizionării* reclamei la filmul: „He Named Me Malala” (<https://www.youtube.com/watch?v=vE5gSHJkusU>). Elevii au identificat în secvența vizionată momentele biografice care au motivat scrierea cărții, au înțeles contextul social-politic al apariției statului Pakistan, organizarea populației în triburi de pashtuni, codul vieții pashtunilor, polisemia termenului „taliban”. Realizarea prezentărilor pregătite de către elevi cu privire la articolele de vestimentație feminină din această zonă a facilitat comprehensiunea rolului femeii în societatea musulmană sub legea shariatului și a condus la o mai bună înțelegere a temei: „Idealul educațional. Semnificația traseului biografic”, având-o ca model pe cea mai tânără deținătoare a Premiului Nobel pentru Pace.

Lecturi succesive. Pentru dezvoltarea literației la etapa lecturilor succesive, pentru verificarea citirii și înțelegerii textului, recurg frecvent la testul online, utilizând aplicația *testmoz* (<https://testmoz.com/>). Această formă de verificare mi-a

permis ca într-un timp relativ redus să evaluez gradul de înțelegere a textului literar. Metoda este ușor de administrat și de efectuat, totodată trezind curiozitatea și entuziasmul elevilor. Aceștia au primit parola pentru a accesa testul, care e format din itemi cu alegere multiplă, itemi cu alegere duală de tipul adevărat/fals și itemi de completare.

Analiza statistică a rezultatelor înregistrate prin testul online a confirmat atât creșterea numărului de cititori ai operei integrale, cât și sporirea atenției: elevii nu mai „sar” peste pasajele descriptive, rețin indicii de timp și spațiu, detaliile semnificative pentru deducerea mesajului. Respectarea timpului acordat rezolvării (10-15 minute) e un indiciu despre obiectivitatea/sinceritatea efectuării temei. Dezavantajul acestei modalități de verificare a lecturii este faptul că, efectuat acasă, cei care vor să trișeze pot să o facă. De aceea e foarte important ca profesorul să insiste asupra corectitudinii, să monitorizeze la ore implicarea elevilor în discuție, pentru a confirma rezultatele testului electronic.

O metodă eficientă pentru înțelegerea textului este *lectura predictivă*: exersarea predicțiilor îi face pe cititori mai activi și mai atenți la indicii textului. Lectura predictivă este una dintre activitățile prin care elevii depășesc cadrul textului făcând inferențe neprevăzute de autor, sunt antrenați să facă anticipări. Am utilizat această metodă în lectura fragmentului selectat din textul „A patra inimă” de Mircea Cărtărescu, fapt ce a condus la acumularea de idei despre lectura-călătorie pe spatele fluturelui gigant, despre descoperirea și trăirea experiențelor literare. Scrierea textului pe ecran și deschiderea secvențelor după prezentarea predicțiilor au contribuit la dezvoltarea creativității, a competenței de a argumenta punctul de vedere. Elevii au fost uimiți de originalitatea autorului de a îmbina cuvintele în crearea universului ficțional, au propus ei înșiși imagini deosebite, au înțeles, de asemenea, noțiunea de „libertate” a comentării textului literar – atât cât permite opera, fără speculații.

Postlectura. După prezentarea cărții „Eu sunt Malala” de Malala Yousafzai, elevii au avut ca temă redactarea discursului cu titlul „Eu sunt...”, prin care și-au evidențiat calitățile, au formulat idei despre ce ar vrea să se schimbe în societate, familie, școală și ce ar putea schimba chiar ei. Ca urmare a conștientizării sacrificiului pentru educație a fetelor din Pakistan și nu numai, au manifestat empatie și s-au implicat în acțiuni de caritate. Comentând codul vieții pashtunilor, au elaborat codul de onoare al clasei. Aceste exerciții îi ajută pe elevi să înțeleagă rolul lecturii pentru modelul dezvoltării personale.

c) Abordarea lecturii din perspectivă interdisciplinară

Conceptele „interdisciplinaritate” și „transdisciplinaritate” devin indispensabile traseului educațional și facilitează realizarea misiunii educației. Mi-am propus să abordez astfel lectura pentru a atinge finalitățile stipulate în actele normative naționale și europene: „adaptarea vorbitorului la diferite situații de comunicare, dezvoltarea gustului estetic, conturarea profilului vorbitorului și cititorului elevat, dobândirea unor cunoștințe diverse, realizarea unor deschideri interdisciplinare, dezvoltarea unei opinii critice despre lectura personală” [9].

O practică eficientă este și utilizarea instrumentului Web 2.0, *Vocaroo* care permite înregistrarea gratuită a mesajelor audio și salvarea acestora în format mp3 online, sub forma unui link.

Precondiții: elevii trebuie să aibă telefon/calculator cu microfon incorporat; să cunoască subiectul romanului „Omul-amfibie” de A. Beleaev; să fie informați din timp despre forma de evaluare, pentru o lectură orientată a romanului.

După prezentarea de carte „Omul-amfibie ” de Alexandr Beleaev, le-am propus elevilor să realizeze un discurs de 4 minute în care să-și exprime opinia cu privire la subiectul: „Are voie omul să se joace de-a Dumnezeu?” Elevii au înregistrat mesajul prin platforma *Vocaroo* și au expediat linkul în poșta electronică a profesorului.

Noutatea formei de evaluare a stabilit recordul ca toți să expedieze mesajul în termenii stabiliți. Încurajați să se documenteze, elevii au extins tema la problemele clonării, a morții clinice și a eutanasierii legale. Educația tradițională, valorile cultivate în familie i-au condus pe majoritatea la ideea respectării măsurii în toate, că omul nu poate lua locul lui Dumnezeu pentru a recrea ființa umană care e deosebită tocmai prin unicitatea ei. *Vocaroo* se dovedește un instrument eficient în dezvoltarea/evaluarea competenței de producere de text personalizat, cunoașterea și respectarea normelor ortoepice.

Am abordat interdisciplinar și prezentarea de carte „Împăratul muștelor” de W. Golding, desfășurată în baza proiectelor. Elevii și-au ales grupul de lucru în funcție de tipul de inteligențe multiple, de domeniile de interes: *literații, geografii, biologi, politicienii, psihologii, cinefilii*. La etapa *planificarea activităților*, elevii și-au distribuit sarcinile astfel încât fiecare membru să fie implicat, au ales forma de prezentare (poster: *politicienii*; joc de rol: *psihologii*, prezentări Power Point: *biologii și geografii*, secvențe de film comparate cu secvențe de carte – *cinefilii*).

Anunțarea subiectelor cu o lună înainte, alegerea temelor în funcție de distribuirea sarcinilor, monitorizarea proiectelor și acordarea asistenței necesare a condus la faptul că toți elevii au citit cartea și și-au asumat rolul distribuit, și-au

exprimat impresiile pe marginea lecturii, au lucrat minuțios cu textul, s-au documentat, au selectat și sintetizat informația. Am pus accentul pe învățarea prin cooperare, dar și pe instruirea diferențiată și individualizată, valorificând inteligențele multiple.

d) Diferențierea și individualizarea instruirii. Pe parcursul ultimilor ani, am acordat o atenție sporită identificării în clasele mele a elevilor capabili de performanță în domeniul lecturii/literaturii și a lucrului diferențiat cu aceștia, orientându-i spre participarea la concursul *Cititorul model*, organizat de Biblioteca Municipală pentru Copii și Tineret „Ion Creangă”, implicarea în lansări de carte desfășurate de instituția noastră, dar și în cadrul Salonului Internațional de Carte pentru Copii și Tineret. De asemenea, elevii cu un înalt nivel de dezvoltare a competenței literare au obținut performanțe la Olimpiada națională de limba și literatură română a României, la concursul „Ion Barbu – Dan Barbilian” (Călărași, România), la „Concursul de interpretare critică”, organizat de Colegiul „Garabet Ibrăileanu”, Iași, la Olimpiada Internațională de Lectură (Constanța, București, România). Monitorizarea elevilor care și-au dezvoltat foarte bine și *competența de a învăța să înveți*, instruirea individualizată prin aprofundarea instrumentarului teoretic, exersarea în baza subiectelor cu un grad sporit de dificultate, rezolvarea testelor ce vizează competența lectorală propuse la diferite concursuri sau etape ale aceluiași concurs, utilizarea TIC a condus la consolidarea încrederii elevului în propriile forțe, a sporit motivația învățării, a transformat competența în rezultate măsurabile – performanțe internaționale.

Tot o provocare a fost descoperirea modalităților de lucru prin care să susțin efortul fiecărui elev pentru a obține performanțe în raport cu sine însuși. Identificând elevii cu nivel scăzut al interesului față de lectura propusă, le-am oferit posibilitatea de a prezenta zona lor de interes – Japonia și Coreea de Sud, în cadrul atelierului de discuție pe teme preferențiale, la care elevii s-au înscris din timp, alegând forma de prezentare (prezentări Power Point, poster, discurs, prezentări Prezi), condiția fiind să se informeze din cel puțin 4 surse, cu indicarea acestora. Recomandările oferite pe parcursul pregătirii prezentării, utilizarea TIC în elaborarea temei, exersarea discursului a condus la rezultate remarcabile, prezentările despre așezarea geografică, religie, compararea sistemelor educaționale etc. fiind de calitate înaltă. Pentru a integra și textul literar ce să reflecte artistic aspecte surprinse în prezentările lor, le-am recomandat să citească autorii: Haruki Murakami, Kazuo Ishiguro, Yeonmi Park.

În cazul elevilor cărora le lipsesc cunoștințele legate de caracteristicile diferitelor tipuri de text, vocabularul specific disciplinei, cunoștințele anterioare specifice disciplinei, sunt eficiente orele de consultație, când profesorul se pliază pe ritmul individual de învățare al fiecărui elev, explică noțiunile într-un limbaj accesibil, propune mai multe exerciții pentru consolidare, oferă tabele conceptuale ale noțiunilor de teorie a literaturii. Crearea grupurilor pe rețele de socializare permite elevilor să adreseze întrebări cu privire la efectuarea temelor, la care răspund elevii și profesorul. Întâlnirile individuale sau în grupuri mici au menirea de a-l încuraja pe elev în înregistrarea succesului în raport cu sine însuși. Este votul de încredere acordat de cadrul didactic care trebuie să trateze cu respect, corect, orice elev, indiferent de rezultatele academice ale acestuia, în virtutea unei școli prietenoase copilului.

Așadar, prin utilizarea strategiilor didactice eficiente, interactive, putem dezvolta competența lectorală a elevului, poate crește motivația și plăcerea lecturii, dezvoltând cititorul activ pe tot parcursul vieții.

Crearea contextelor adecvate învățării, atât în cadrul formal, cât și nonformal, contribuie la creșterea stimei de sine a elevului, care devine mai deschis spre colaborare și cooperare, diversificarea formelor de organizare a atelierelor de discuție, a prezentărilor de carte îi motivează pe elevi pentru a citi.

În concluzie, dezvoltarea competenței de lectură este un proces de lungă durată, se desfășoară pe parcursul întregii școlarități, iar lectura poate fi calea de modernizare a societății. Demersul educațional al profesorului de limbă și literatură română trebuie să fie orientat spre formarea cititorului cult, activ pe tot parcursul vieții, explorând anumite conținuturi educaționale pentru dezvoltarea elevului în spiritul valorilor general –umane precum Binele, Frumosul, Adevărul, Libertatea, Toleranța, valori esențiale pentru dezvoltarea armonioasă a personalității.

Bibliografie

1. Cartaleanu T., Cosovan O. Ateliere de lectură, scriere, discuție: Portofoliul elevului. Chișinău: Știința, 2014. 120 p.
2. Cartaleanu T., Cosovan O., Goraș-Postică V. Formare de competențe prin strategii didactice interactive. Chișinău: Pro Didactica, 2016. 204 p.
3. Cornea P. Introducere în teoria lecturii. București: Minerva, 1988. 240 p.
4. <http://soros.md/files/Studiul%20Verdes%20Tatiana%202017-09-29.pdf>
5. http://www.cjraemm.ro/download/2017-2018/2017-10-26-Analfabetismul-functional_final.pdf

6. http://aee.edu.md/sites/default/files/raport_pisa_2015_ance.pdf. Raportul „RM și Programul pentru Evaluarea Internațională a Elevilor PISA 2015”.
7. <http://ro.literaryframework.eu/>
8. http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/13RO.pdf
9. <http://www.arlromania.ro/reading-learn-citesc-pentru-invata>
10. <https://ro.scribd.com/doc/178180811/Educatie-Prin-Lectura>
11. Popescu C., Stănescu A. Ghid metodic interdisciplinar „Educație prin lectură”, Proiectul e- formare Competențe integrate pentru societatea cunoașterii, 2013.
12. Ilie E. Didactica limbii și literaturii române. Iași: Polirom, 2014. 336 p.
13. Limba și literatura română: Curriculum școlar. cl. a V-IX-a, Chișinău: Ed. Lyceum, 2010.
14. Pamfil A. Didactica lecturii. Reorientări. București: Art, 2016.
15. Sâmișăian F. O didactică a limbii și literaturii române. Provocări actuale pentru profesor și elev. București: Art. 408 p.
16. Șchiopu C. Metodica predării literaturii române. Chișinău: S.n, 2009. 332 p.